

УДК 37:398

Сінельнікова В. В., Сінельніков І. Г.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ-ФОЛЬКЛОРИСТІВ У КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ: АКЦЕНТИ СЬОГОДЕННЯ

А Присвячується аналізу програми підготовки спеціалістів-фольклористів у Київському національному університеті культури і мистецтв, діяльність яких спрямована на вивчення, збереження, практичне засвоєння і популяризацію народних традицій. Виокремлюється необхідність системної підготовки фахівців, спрямованих на трансляцію культурно-мистецького етнічного досвіду, на глибоку професійну аналітичну діяльність щодо оцінювання фольклорного, етнографічного фонду культури.

Ключові слова: фольклор; фольклорист; фольклористика; етномузикологія; компетентність; універсалізм; Київський національний університет культури і мистецтв

Актуальність проблеми. У контексті «... пріоритетів розвитку системи національної освіти виокремлюється необхідність системної підготовки фахівців, аксіологічно спрямованих на трансляцію культурно-мистецького етнічного досвіду, на глибоку професійну аналітичну діяльність щодо оцінювання фольклорного, етнографічного фонду культури» [6, с. 4].

Необхідність появи програми підготовки спеціалістів, діяльність яких спрямована на вивчення, збереження та практичне засвоєння народних традицій, виникла ще на початку 1990-х років: разом із Незалежністю в Київському національному університеті культури і мистецтв (КНУКіМ) та інших вищих мистецьких навчальних закладах України і країн СНД з'являється такий окремий вид народно-хорового напрямку підготовки фахівців-музикантів як «фольклористика» або «етномузикологія». Адже усні народні музичні традиції з їхніми особливостями і законами появи та еволюції мають особливий зміст і систему художніх виражальних засобів, що обумовлює необхідність формування спеціальних методів їхнього вивчення, окремих від народно-хорового мистецтва, а також певних форм їхнього засвоєння й відновлення.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання формування і реформування системи фольклористичної, українознавчої підготовки фахівців в умовах вітчизняних ЗВО аналізувались фрагментарно у працях О. Семеног, Г. Філіпчук, Т. Усатенко, М. Вовк та ін. Піднімалося це питання також в наших попередніх розвідках. Однак разом із М. Вовк наголосимо, що «цілісно ця проблема у педагогічній науці», а також у мистецтвознавстві, «не досліджувалась» [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Робимо акцент на аналізуванні програми

фольклористичної освіти в КНУКіМ, яка є спрямованою на «... становлення універсального професіоналізму» фахівців-фольклористів у мистецьких закладах вищої освіти України (і зокрема у КНУКіМ), «як найвищого рівня професійної майстерності фахівців» [6, с. 8], а також розкриваємо складові цієї універсально-професійної фольклористичної компетентності.

Мета статті: визначити «підвалини фольклористичної підготовки фахівців» у КНУКіМ, яка «спрямована на формування аксіологічно орієнтованої, професійно загартованої, творчої особистості, її художньо-естетичного світогляду, стійкого прагнення до науково-дослідницького пошуку» [6, с. 6]; окреслити напрямки «фундаментальної та інноваційної підготовки спеціалістів, творчих, науково активних, інтелектуально ерудованих», основною метою якої є – «сформувати національно та інтернаціонально свідому особистість професійно-компетентного, культурно-ерудованого, аксіологічно спрямованого викладача..., фольклориста-дослідника, науковця, педагога» [6, с. 7].

Викладення основного матеріалу дослідження. Отже, зауважимо: «Об'єктом дослідження фольклористики є фольклор – явище традиційної культури, феномен духовного самовираження етносу, в якому відбилися народна модель світосприйняття, креативні етнічні задатки, етноментальні характеристики, естетичні стереотипи, мовленнєва культура і який завдяки своїй синкретичній природі став основою розвитку різних видів мистецтв, формування фольклористики як науково-освітньої галузі» [6, с. 5].

Етномузикологія не обмежується вузько-специфічними музикознавчими проблемами, вона логічно долучається до системи спеціальних наукових дисциплін, які дослід-

жують закони народної традиційної культури (етнографія, антропологія, діалектологія та етнолінгвістика, історія, психологія, педагогіка, народна хореографія тощо), а отже, набуває комплексного міждисциплінарного, «енциклопедичного» характеру. Не можемо не погодитись із З. Можейко, яка наголошує: «Як полідисциплінарна наука, що знаходиться на стику музикознавства, етнології і фольклористики, етномузикологія вже за своєю природою і сутністю займає одне з центральних місць у розвитку наукової думки про особливості духовної культури та етнопсихології того чи іншого народу, про історичне значення кожної національної культури у світовому суспільстві» [1, с. 5; *переклад з рос. мови наш*]. Додамо також думку М. Вовк, яка зауважує: «Важливою тенденцією, яка виявляється у змісті фольклористичної підготовки фахівців, є інтеграція фольклористики й інших наук (антропології, музикознавства, психотерапії, філософії, літературознавства тощо). У результаті науковий спектр поповнився новими напрямами типу фольклоротерапія, етномузикознавство (етномузикологія), етностилістика, лінгвофольклористика, текстологія тощо» [6, с. 6].

Свої початки етномузикологія бере із нового для європейської музичної науки останньої чверті XIX ст. напрямку – порівняльного музикознавства, задачами якого було «дослідження музичних творів, а особливо народних пісень різних народів землі для етнологічних цілей» [2, с. 14]. Європейська наука від самого початку включала в себе у якості основної частини практичне вивчення народної музики в її живому побутуванні, тобто в інклюзивному сільському середовищі. Невипадково початком власної історії етномузикології вважають перші використання фонографу для записів музики усної традиції (1890-ті рр.) і час організації спеціальних міжнародних фонограмархівів, на базі яких і формувалися наукові етномузикологічні школи (Фінляндія, Угорщина, Україна, Росія – межа XIX–XX століть).

Отже, в процесі становлення науки про народну музику домінували практичні цілі і задачі як фактор, що стимулював розвиток і визначав ступінь ефективності результатів теоретичного аналізу, а саме: необхідність запису, точної нотації і публікації народних пісень і музики; задача пропаганди – долучення широких мас населення (в першу чергу міського) до справжніх зразків народної музичної культури; проблема виховання дітей; переосмислення в професійному мистецтві стилів, притаманних усній народній музичній культурі.

Однак етномузикологія не є лише прикладною наукою. К. Квітка наголошував, що виокремлення етномузикології в самодостатній наковий напрямок має спиратися на загальне розуміння самоцінності (художньо-естетичної та історично-культурної) народної музики як області, що розвивається паралельно із професійним мистецтвом, а не таким, що передує йому у якості «примітивної стадії в загальній історії розвитку музичного мистецтва» [3, с. 6]. Вчений зауважував, що в суспільстві панує ставлення до народної музики як до матеріалу, який можна використувати лише у вигляді «оброблення і перетворення в су-

часних формах творчості і виконавства» [там само]. Причини цього автор бачив у недоліках загальної освіти, у неправомірності використання сучасних естетичних критеріїв відносно історичного значення тієї чи іншої мелодії, а також – у методологічних проблемах самої науки, тобто у відсутності сталих методів історичного вивчення музики усної традиції.

Увесь накопичений протягом другої половини XIX – і всього XX ст. науковцями і практиками досвід етномузикологічних пошуків призвів до виокремлення в Україні і країнах СНД на межі XX–XXI ст. самостійної спеціальності підготовки фахівців у вищій професійній освіті в галузі культури і мистецтва – «музичної фольклористики» або «етномузикології». Із самого початку формування спеціальності було зрозуміло, що самостійна освітня програма, що дозволяє надавати випускникам кваліфікацію «етномузиколог (фольклорист), викладач», має носити комплексний характер, який обумовлюється поєднанням науково-теоретичного, виконавського і педагогічного профілів навчання, що сприяє універсальній професійній підготовці випускників.

Очевидним для нас є наступне: тільки завдяки розвитку і розумному поєднанню теоретичних і практичних напрямів етномузикології можливим є вирішення питання про збереження традицій народної музичної культури в сучасних умовах. Адже «... сьогодні сотні тисяч звукозаписів музичного фольклору лежать в архівах, з яких озвучено, оприлюднено і долучено до сучасного культурного і освітнього процесу не більше 1%» [4, с. 19].

Отже, розглядаємо фольклористичну підготовку у мистецьких ЗВО як «... цілісну систему, що має специфічну структуру, що реалізується через вивчення дисциплін теоретико-, історико-фольклористичного, культурологічного циклів, спектр гуманітарних, лінгвістичних, ... психолого-педагогічних предметів, у процесі фольклористичної (фольклорної) практики, а також передбачає набуття комплексу знань, умінь і навичок, які б дозволили здійснювати ґрунтовну науково-дослідницьку та педагогічно-комунікативну фольклористичну діяльність у подальшому житті» [6, с. 16].

За нашими дослідженнями, підготовка фахівців зі спеціальності «фольклористика» в Україні здійснюється у двох класичних університетах: у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (з 1993 р. – «фольклористика» в межах спеціальності «філологія», «музична фольклористика» – з 2000 р., фольклористика в межах напряму «культурологія» – з 2016 р.) та у Львівському національному університеті імені Івана Франка (з 1995 р.). Підготовку фахівців зі спеціальності «музична фольклористика» або «етномузикологія» донедавна здійснювала спеціалізована кафедра Національної музичної академії України імені П. Чайковського, яка припинила своє існування 2015 року і стала складовою кафедри теорії музики. У такому ж статусі – музично-теоретичному – напрям «етномузикологія» існує у Львівській музичній академії і ще кількох мистецьких ЗВО України.

У Київському національному університеті культури і мистецтв спеціалізацію «музичний фольклор» було відкрито у 1991 р. (перший випуск фольклористів було здійснено 1994 року). Понад 25 років свого існування «музична фольклористика» як напрям в КНУКіМ стала унікальною і фактично єдиною в Україні лабораторією підготовки практиків-фольклористів (підкреслення наше), керівників і артистів фольклорних колективів, викладачів дисциплін фольклорно-етнографічного циклу, адже «... виконавство в контексті даної програми з одного боку розглядається як інструмент пізнання традицій народної співацької культури, з іншого – ставить за мету не тільки розвиток навиків сольного і колективного виконавства і професійно-сценічної діяльності, але й освітньо-виховної, педагогічної роботи з різними видами колективів» [4, с. 19].

Завдяки діяльності фахівців-фольклористів КНУКіМ за ці роки зріс інтерес до народної творчості в Україні, сформувалися стабільні, якісні і знані далеко за межами України навчально-етнографічні осередки народного співу, музики і танців (наприклад, фольклорний ансамбль «Крالیця», керівник – заслужений працівник культури України проф. І. Сінельніков; ансамбль народної і духовної традиції «Многая лета» – керівник Г. Коропніченко), значно поштовхнули дослідження в царині українського фольклору та фольклорно-мистецьких взаємин. Фольклористи КНУКіМ підтримують наукові та творчі зв'язки із спорідненими кафедрами і напрямами Рівненського державного гуманітарного університету (кафедра музичного фольклору), Харківської державної академії культури (кафедра українського народного співу), з Проблемною науково-дослідною лабораторією етномузикології Національної музичної академії України ім. П. Чайковського, з фахівцями-фольклористами та етнологами з Литви, Грузії, Німеччини, Білорусі, Словаччини, Румунії та інших країн.

Викладачі-фольклористи КНУКіМ розробили та втілюють на практиці програми базових фахових курсів: «Історія та теорія виконавської фольклорної традиції», «Музичний фольклор», «Етнографія», «Методика викладання фольклорно-етнографічних дисциплін», «Методика роботи з фольклорним колективом», «Транскрипція народної музики» тощо. Широкий спектр теоретично-практичної фольклористичної підготовки представлений в КНУКіМ авторськими курсами: «Етноінструментознавство», «Гра на традиційних музичних інструментах» (проф. Р. Гусак, викладач О. Журавчак), «Методика комп'ютерної обробки музичного фольклору» (ст. викладач О. Коробов і доц. А. Іваниш); «Діалектологія», «Етнохореологія» (доц. О. Поріцька), «Методика запису народної музики» (канд. мистецтвознавства М. Скаженик), «Фольклорний ансамбль» (доц. І. Сінельніков) тощо. Інтенсифікації науково-фольклористичної діяльності майбутніх фольклористів-практиків сприяє викладання фахових курсів: «Фах (сольний спів / спецінструмент)», «Практикум (фольклорні експедиції)», «Стильові особливості регіональних музичних традицій України», «Аналіз народно-музичного твору» тощо, а також увесь спектр загальногуманітарних і музич-

но-теоретичних дисциплін, що вивчаються студентами-фольклористами за час навчання в університеті («Історія світової музики», «Історія української музики», «Сучасна музика», «Сольфеджіо», «Гармонія», «Аналіз музичних творів» тощо).

Зауважимо, що підготовка музикантів-фольклористів саме в Київському національному університеті культури і мистецтв йде у напрямку практичного опанування фахом (під фахом розуміємо широкий спектр як загальномузичних, так і спеціальних музично-фольклористично-етнографічних знань, умінь і навичок) задля успішної мистецької реалізації як керівників фольклорного колективу, артистів, викладачів, фахівців із теоретичної і практичної фольклористики та етномузикології, адже «... велике значення має підтримка природних форм відтворення традицій народної культури на основі актуалізації суспільно значущих форм фольклору, чому має сприяти... розвиток фольклористичного суспільного руху... Актуальними залишаються проблеми створення мережі шкіл, закладів загальної середньої освіти, курсів, зорієнтованих на вивчення і засвоєння традицій народної художньої культури як з метою професійної підготовки, так і в цілях патріотичного виховання і освіти» [4, с. 22].

Висновки. Отже, можемо засвідчити, що фольклористична музична освіта в КНУКіМ є зорієнтованою на підготовку фольклориста, який керується гуманістичними цінностями, має чітку національно-свідому та інтернаціонально-толерантну світоглядну позицію, наділений ґрунтовним методологічним інструментарієм наукового пошуку і практичного втілення отриманих у ЗВО теоретичних знань.

Разом з М. Вовк також зауважимо, що в результаті «... цілеспрямованого процесу фольклористичної підготовки в умовах класичних... вищих навчальних закладів (тепер – ЗВО) можна сформулювати дефініцію фольклористичної компетенції як інтегративну властивість особистості, що визначається стійкою аксіологічною орієнтацією, цілеспрямованою психологічною мотивацією, сформованою естетичною культурою, володінням спектром інформаційного фонду теоретико-фольклористичного, історико-фольклористичного, фольклорно-жанрологічного, культурологічного, етнолінгвістичного, комунікативного спрямування, реалізацією у науково-дослідницькій фольклористичній діяльності з установкою на самовдосконалення протягом життя» [6, с. 8].

Окреслені вище складові універсальної фольклористичної компетенції обумовлюють формування і вдосконалення програми підготовки якісних фахівців-практиків – етномузикологів в КНУКіМ, що створює можливості для конкурування випускників-кнукімівців у галузі фольклористики в Україні й у світовому вимірі. Сьогодні славу КНУКіМ несуть світом такі фольклористи, як: Максим Бережнюк і Тимофій Музичук (етноінструменталісти, солісти Київського академічного ансамблю народної музики «Дніпро»), Аліна Князікевич (етноспівачка, артистка Українського драматичного театру у м. Нью-Йорк), Ігор

Перевертнюк (етноспівак, гурт «Чорноморці»), Северин Данилейко (етноспівак, гурт «Гуляй-Город»), Інна Ковтун (етноспівачка, гурт «Рожаниця»), Олена Цибульська, Ніна Гаренецька та Ірина Коваленко (етноспівачки, усі – гурт «ДахаБраха»), Тетяна Школьна (етноспівачка, солістка Національної філармонії України) та ін. Щороку КНУКіМ випускає нових молодих фольклористів, яких сьогодні по праву можна назвати майбутнім української практичної фольклористики.

Список використаних джерел

1. Белорусская этномусыкология: Очерки истории (XIX – XX вв.) / ред. З. Можейко. Минск, 1997.

2. Чекановска А. Музыкальная этнография: Методология и методика. Москва, 1983.
3. Квитка К.В. Вступительные замечания к музыкально-этнографическим исследованиям. Избранные труды: В 2 т. Т.2. Москва, 1973.
4. Этномусыкология. Специальность 070112 (054000). Примерные программы дисциплин. Государственный образовательный стандарт. Примерный учебный план / Науч. ред. А. М. Мехнецов. Санкт-Петербург, 2005.
5. Вовк М. П. Актуальні проблеми підготовки майбутніх фольклористів-дослідників в університетах України. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/2529/1...pdf>.
6. Вовк М. П. Фольклористика у класичних університетах України: історико-педагогічний аспект: програма спецкурсу для магістрантів філологічних факультетів вищих навчальних закладів; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ: ІПООД НАПН України, 2013. 72 с.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 16.04.2018

Синельникова В. В., Синельников И. Г. Подготовка специалистов-фольклористов в Киевском национальном университете культуры и искусств: акценты современности.

А *Посвящается анализу программы подготовки специалистов-фольклористов в Киевском национальном университете культуры и искусств, деятельность которых направлена на изучение, сохранение, практическое освоение и популяризацию народных традиций. Выделяется необходимость системной подготовки специалистов, направленных на трансляцию культурно-художественного этнического опыта, многостороннюю профессиональную аналитическую деятельность по оценке фольклорного, этнографического фонда культуры.*

Ключевые слова: фольклор; фольклорист; фольклористика; этномусыкология; компетентность; универсализм; Киевский национальный университет культуры и искусств

Synelnikova V. V., Synelnikov I. H. Preparation of Specialist-folklorist in Kyiv National University of Culture and Arts: Accents of Present Day.

S *The paper is devoted to the analysis of the program of training specialists-folklorists at the Kyiv National University of Culture and Arts, whose activities are aimed at studying, preserving, practicing assimilation and popularization of folk traditions. The necessity of systematic training of specialists aimed at the broadcasting of cultural and artistic ethnic experience, on profound professional analytical activity concerning the evaluation of the folklore, ethnographic fund of culture is highlighted.*

Key words: folklore; ethnomusicology; competence; universalism; Kyiv National University of Culture and Arts